

<https://doi.org/10.15407/np.75.391>

УДК 069(477):930.253:[001+008](092)(477.83/.86)“1921/1937”Колцуняк
+ 94:323.281](477)”19”

Костянтин Ткачук,

керівник наукових програм,

Громадська організація «Культура заради майбутнього»

Київ, Україна

e-mail: cff.kyiv@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7244-475X>

Тамара Куцаєва,

кандидат історичних наук, учений секретар,

Національний історико-архітектурний музей «Київська фортеця»

вул. Госпітальна, 24-а, Київ, 01133, Україна

e-mail: tamara_kusaeva@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6092-768X>

ГНАТ КОЛЦУНЯК (1888–1937?): БІОГРАФІЧНІ СТУДІЇ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МУЗЕЙНИХ ЗІБРАНЬ

У статті зроблено спробу узагальнити інформаційний потенціал музейних зібрань як джерел біографічних студій про репресованого діяча української науки та культури Галичини першої третини ХХ ст. Г. Колцуняка (1888–1937?). Пропонується продовження конструювання просопографічного портрету персоналії на основі нововиявлених документальних і речових джерел з восьми колекцій Києва, Коломиї та Львова. Проаналізовано 30 пам'яток, які зберігають і персоналізують пам'ять про репресованого, окремо від архівних документальних джерел радянських карально-репресивних органів. Опрацьовано фактичний матеріал, що введено в науковий обіг уперше, що є істотним внеском у продовження написання наукової біографії Г. Колцуняка на основі відкриття нових обставин «галицького» та «київського» періодів його життя. Також доповнено картину про політичні репресії проти учасників Української революції 1917–1921 рр. і музейників.

Ключові слова: Всеукраїнський історичний музей ім. Т. Шевченка, Г. Колцуняк, Перший державний музей, Українська Галицька армія, репресії.

Актуальність дослідження. Біографічні, історичні, краєзнавчі та українознавчі студії про персоналії репресованих у советський період діячів української культури, науки й мистецтв не втрачають своєї актуальності. Це визначено потребою продовження відновлення колосального пласту майже знищеного минулого та формування культури пам'яті. Нововиявлені, зокрема в музейних колекціях, джерела дають змогу формувати або доповнювати просопографічні портрети як відомих на широкий загал персоналій, так і ще досі малопомітних у культурологічному та історичному дискурсах осіб. Принагідно зазначимо те, що, за нашими спостереженнями, зовсім невідомих біографій репресованих діячів української культури вже, фактично, немає. Вони, так би мовити, уже повернуті в історію та знову отримали свої голоси насамперед завдяки історико-біографічним нарисам різного обсягу в науково-документальній серії «Реабілітовані історією». Серія була ініційована в 1992 р. Утім, це не варто вважати вичерпаним для біографічних студій щодо репресованих.

Постановка проблеми. Політичні репресії в Україні кінця 1920-х – першої половини 1930-х років, крім переслідування та фізичного винищення безпідставно звинувачених, супроводжувалися стиранням пам'яті про них. Із здобуттям незалежності України відновлення цієї маргіналізованої впродовж десятиріччя пам'яті стало важливою справою архівістів, істориків, краєзнавців та українознавців. Опрацювання матеріалів архівів НКВС-КДБ дало колосальні результати. Водночас проявилася нестача письмових, речових і візуальних джерел особового походження про репресованих. Лише ці джерела, на відміну від офіційних документів карально-репресивних органів, дають можливість у реалістичний спосіб повернути власні голоси репресованим. Неймовірну кількість документів, речей або творів мистецтва – проявів індивідуальності митців – було знищено. Так сталося з паперами мистецтвознавиці та співробітниці Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Шевченка (далі – ВІМ) А. Іванової-Артюхової (1903 – бл. 1942). Під час її арешту в 1936 р., на переконання оперуповноважених, це було 13 екземплярів контрреволюційної націоналістичної літератури [26, арк. 4–6].

Нині архіви закладів культури, де працювали репресовані, а також деякі пов'язані з ними інші інституції мають інформаційний потенціал для пошуків наукової та творчої спадщини, що створили засуджені. **Мета статті** – підбити підсумки пошуку музейних пам'яток, які є творчою спадщиною репресованого Г. Колцуняка, як джерел до біографічних студій. Г. Колцуняк – галицький графік, етнограф, член Наукового товариства Шевченка, офіцер Української Галицької армії (далі – УГА), засновник і диригент одного з військових оркестрів, організатор культурного життя та учасник літописання армії. Крім того, авторитетний київський музейник, колега й товариш корифея музейництва Д. Щербаківського. У січні 1933 р. Г. Колцуняка, який обіймав посаду завідувача музейними фондами ВІМ, заарештували за звинуваченням у приналежності до Української військової організації. Поневіряння засудженого в Києві, Харкові та в ГУЛАГ тривали до 1937 р. Потім зникла остання про нього інформація. Лише в 1989 р. Нацкомісія з реабілітації повторно, після негативного рішення в 1955 р., розглянула справу засудженого та реабілітувала його посмертно [26, арк. 158–158 зв.].

Аналіз досліджень і публікацій. П. Арсенич, один з перших дослідників репресій на Прикарпатті, повернув знання про Г. Колцуняка як непересічну персоналію, яка потрапила в лещата репресій, у культуру пам'яті про добу Української революції 1917–1921 рр. і культурні процеси Галичини першої третини ХХ ст. У 1991 р. він підготував перший ґрунтовний історико-біографічний нарис про Г. Колцуняка до чергової книги «Реабілітовані історією. Івано-Франківська обл.» [1, с. 88–92]. Нарис було засновано на біографії юного Г. Колцуняка та матеріалах архівно-слідчої справи. Наступна публікація П. Арсенича в співавторстві з професором Ю. Бірюльовим у 2014 р. для «Енциклопедії сучасної України» фіналізувала та певним чином призупинила повернення біографії Г. Колцуняка в гранд-наратив незалежної України. І. Максимлюк [15, 16] у своїх дослідженнях для дисертації про мистецтво графіки Івано-Франківщини (2019) також приділила увагу Г. Колцуняку як помітному у свій час графіку. Усі інші публікації [13] згадують Г. Колцуняка побіжно та містять лише деякі, тим не менше, цінні факти, зокрема, у контексті мілітарної культури УГА. Усі опублі-

ковані матеріали вказали на багатогранність світогляду та драматичні події життя Г. Колцуняка на тлі зміни епох в історії України. Це посилює актуальність реконструкції просопографічного портрету персоналії, яку ми розпочали в 2020 р. [13, 14] на основі детального опрацювання архівно-слідчої справи репресовано [26]. Після каталогізації документів було виявлено неопубліковані факти життя, військової та професійної музейної діяльності Г. Колцуняка в Києві. Надалі впродовж 2018–2023 рр. було визначено вісім інституцій (сім музеїв та архів-музей), де збереглося 30 музейних предметів, пов'язаних з репресованим.

Отже, значний корпус нововиявлених і змістовних джерел до біографічних студій про Г. Колцуняка та опрацювання музейних колекцій – як джерельної бази для студіювання репресій – визначає новизну цієї публікації. Серед специфічних підходів, які застосовано під час цього дослідження, варто назвати такі, як архівна евристика, науково-фондова робота та атрибуція музейних предметів, книгознавчі пошуки, атрибуція інскриптів.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на те що основі енциклопедичні факти біографії Г. Колцуняка викладені у вступній частині до статті, доречно зробити додатки на основі генеалогії та філателії. Батько та мати Г. Колцуняка – Микола Колцуняк і Клементина Цурковська – мали чотирьох дітей: Марію, Юліана, Гната, Софію. М. Колцуняк завершив Станіславівську народну семінарію за фахом «народний учитель», був громадським діячем, етнографом, журналістом, фольклористом. Він був ув'язнений упродовж трьох місяців судового процесу над «групою Франка» в червні 1880 р., після другого арешту Каменяра [7; 19, с. 373]. «Від підозріння о соціалізм увільнений і на волю пущений, однак титул і посада учителя на завісі аж до скінчення дисциплінарного слідства» [7]. Спадковість думок і вибору професії можна побачити в життєвому виборі принаймні двох його дітей – Гната та Марії, письменниці й перекладачки. Пошана Колцуняків до Франка проявилася в тому, що Г. Колцуняк створив першу непоштову марку (не призначена для оплати поштового відправлення) із зображенням Каменяра з нагоди 40-літнього ювілею його літературної та громадської діяльності. Марку видало Львівське студентське товариство «Акаде-

мічна громада» в 1913 р. у 36 тис. примірниках у Празі, як з'ясував краєзнавець В. Морозюк [1, с. 89]. Про марку львівська щоденна газета «Діло» розмістила статтю «Ювілейні марки з портретом Івана Франка». Там, на жаль, без вказівки про молодого художника писали: «Марки представляються дуже гарно. Серед артистично виконаної обвідки в двох красках одним з наших молодих артистів видніє портрет Ювілянта. З огляду на те, що наклад невеликий, а ціна марок також мала, повинні поспішитися з замовленнями сих марок. ... Чистий дохід з розпродажі марок призначений на ювілейний дар Івана Франка» [18]. Оригінал цієї унікальної пам'ятки наразі не знайдено. Першу серію поштових марок до 50-річчя смерті І. Франка було випущено в 1966 р. в Чикаго.

У бібліотеці Національного музею історії України (далі – НМІУ) зберігається два примірники публікації Г. Колцуняка «Народні хрести в Коломийщині» (Матеріали до української етнології. Етнографічна комісія НТШ у Львові. 1919. № XIX–XX) з авторськими інскриптами. Перший інскрипт був для Кабінету антропології та етнології ім. Хв. Вовка при ВУАН: «Книгозбірні музею ім. Хв. Вовка від автора, 22 вересня 1922 р.». Другий інскрипт було присвячено «Високоповажному Д[анилі] Щербаківському від автора, Київ, 21 вересня 1922 р.». Д. Щербаківський був керівником Г. Колцуняка в етнографічному відділі (народного мистецтва) у Першому державному музеї, потім у ВІМ. У музеї Колцуняк працював з 1920 р. на посаді, яку в 1921 р. називали «співробітник, фахівець», у 1924 р. – помічником у відділі [8, арк. 5; 9, арк. 38]. Вибір місця роботи в етнографічному відділі музею в Києві не був випадковим для Г. Колцуняка, офіцера, який стикнувся з багатьма поневіряннями в більшовицькому Києві після розпуску червоної УГА. Він прагнув повернутися до свого призвання. «Серед видатних прикарпатських митців поч. XX ст., чия творчість ґрунтується на традиційних засадах, вирізняється талановитий художник-орнаменталіст Колцуняк, відомий і як мистецтвознавець, дослідник етнографії Гуцульщини» [15, с. 271].

Названі публікації є не лише бібліографічної рідкості, а унікальні через інскрипти. Приватна історична книгозбірня Д. Щербаківського була розпорошена після його відчайдушного самогубства в 1927 р.

та досі не віднайдена. Історична книгозбірня Кабінету ім. Хв. Вовка була так само розпорошена внаслідок ліквідації під час репресій і віднайдена лише частково. Крім того, упорядниці наукового архіву НМІУ виявили 13 актів і протоколів огляду приміщень ВІМ, видачі та повернення музейних предметів, а також протокол Засідання бригади з перевірки стану експонатів за участі завідувача фондами Колцуняка (лютий – серпень 1932 р.) [21, 22]. Ще у фондозбірні музею зберігається примірник посмертного видання твору Леся Мартовича «Народна ноша». Обкладинка книги оформлена Г. Колцуняком [11]. Цю бібліографічну рідкість передала в НМІУ в 2000 р. Державна податкова інспекція Києва, як конфісковане майно.

Національний художній музей України (далі – НХМУ) веде історію від Київського художньо-промислового і наукового музею, що був заснований у 1899 р. У 1919 р. його перейменували в Перший державний музей (далі – ПДМ), у 1924 р. – у ВІМ. Отже, Г. Колцуняк працював у ПДМ, потім у ВІМ, в історичній будівлі на вул. Грушевського (у 1919–1934 рр. – вул. Революції). Нині тут НХМУ. В архівно-слідчій справі репресованого є конверти та поштівки з адресою «вул. Революції, 29. ВІМ. Колцуняк» для отримання книжок від іноземного видавництва. У фонді 90 Наукового архіву НХМУ є Акт про вилучення культурних цінностей (27–28.06.1930) про огляд срібного золоченого сервізу з гербом магнатської родини Браницьких, оскільки речі «не пред'являлися попереднім комісіям по вилученню експортного значення майна» [4; 27, с. 73; 28, с. 157–158]. Серед присутніх при складанні акта був «лаборант відділу народного мистецтва т[овариш] Колцуняк». Для уникнення різночитання ролі колег у злочині влади проти культури наведемо тезу професора О. Шкільної. «На жаль, такий поважний музейник, як Яків Струхманчук [художник, побратим Колцуняка по УГА та колега у ВІМ, репресований одночасно із ним. – Прим. К. Т.], що за цими документами в 1930-ті рр. опікувався долею художньо-промислового відділу ВІМ, а також низка посадовців, серед яких фігурує, навіть, [видатний мистецтвознавець, репресований Федір. – Прим. К. Т.] Ернст, нічого не могли вдіяти та мусили погоджуватися з таким станом речей під страхом репресій» [28, с. 152]. Утім повну згоду з діями влади аж ніяк не можна приписувати Г. Колцуняку та музей-

никам того періоду. Вони мусили обирати різні стратегії виживання. Менше ніж за шість років Г. Колцуняк та згадані А. Артюхова і Я. Струхманчук увійшли до когорти репресованих співробітників головного історичного музею країни.

Пам'ятки з інших музейних колекцій стосуються «галицького» періоду життя Г. Колцуняка. Це його творча спадщина, на відміну від документів «київського» періоду. У Центральному державному архіві-музеї літератури та мистецтв у фондї новеліста Г. Косинки М. Крячок виявив у 1999 р. дві поштівки із циклу «Гуцульські мотиви: писанкові орнаменти» авторства Г. Колцуняка [12, с. 139; 25, арк. 5–5 зв., 8–8 зв.]. В основі сюжету вивчені етнографом писанкові орнаменти. Із циклу листівок відомі дві у двох варіантах: геометричний орнамент та орнамент «Риба», видані Учительською спілкою в Коломиї [20]. Листівки зберігаються в Коломийському музеї писанки. Ці ж сюжети польською мовою вийшли у видавництві «Русалка» (Львів) в 1914 р. [2].

М. Двилюк з Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського в Коломиї люб'язно надала нам зображення та атрибуцію графічного портрета Кобзаря авторства Г. Колцуняка [13, с. 204]. Також у музеї Й. Кобринського відбулася презентація перевидання книги «Весілля в Ковалівці. В повіті Коломийським, етнографічний опис» (1889) авторства батька Г. Колцуняка. Подія стала унікальною в контексті популяризації доробку етнографів ХІХ ст. і формування символічного простору пам'яті родини Колцуняків через твір. Адже пам'ять також кристалізується та знаходить притулок у тексті, за теорією історика П. Нора. Уперше 21 розділ цього дослідження М. Колцуняка оприлюднили у львівському тижневику «Правда» в 1890–1892 рр. [23, с. 25].

У Національному музеї ім. А. Шептицького у Львові М. Цимбаліста виявила проєкт обкладинки до серії «Новітня бібліотека» авторства Г. Колцуняка. У нижньому правому куті рамки малюнка стилізованим шрифтом вписано «Рис. Гнат Колцуняк». Остаточний варіант дизайну малюнка з центральною композицією у вигляді дзеркально відбитих павичів на тлі багатого оздоблення було виконано з «модерністичними прийомами застосування орнаменту в графіці Станиславщини» [16, с. 46]. Певний час орнамент служив

фірмовим зображенням видавництва «Нові шляхи». Цю ілюстрацію обрали для твору Кнута Гамсуна «Вікторія» (1918), згаданого твору Леся Мартовича та поеми «Мойсей» І. Франка в серії «Новітня бібліотека» (1929). Л. Собуцька виявила у фондах музею шість писанок, що надійшли від Г. Колцуняка в 1913 р. після його етнографічних експедицій. П'ять одиниць походять з Ворохти, а одна, можливо, з Коломиї. Імовірно, що писанок було більше, але не всі предмети отримали інвентарні номери через невідповідний стан збереження. Факт передавання писанок до музею вказує на прагнення етнографа зберегти культурну спадщину для суспільства.

У Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАНУ у Львові в 2019 р. на виставці «Керамічний код Івана Левинського» «доповнили загальну картину унікальні архівні матеріали зі світлинами проектів Всесвітньої виставки в Парижі, творців українського модерну в Галичині кола Левинського: ... художника Колцуняка» [5]. Співробітники музею люб'язно розповіли про те, що «на виставці вперше представлено два предмети друкованої продукції авторства Колцуняка: щоденник і запрошення на бал техніків 5 лютого 1912 р., з приватної колекції». На те, що власниками колекції є родина Туркевичів з Підмихайлівців, можливо композитора Л. Туркевича, вказує каталог виставки [10]. «Обкладинка “Памитника [польською – щоденник] Марійки Туркевичівни 1910–11 р.” оформлена у стилі, що сформувався під впливом школи Левинського» [24]. Після навчання на архітектурному факультеті Цісарсько-королівської технічної академії [нині – Львівська політехніка] у 1913 р. Г. Колцуняк працював в Архітектурному бюро Левинського рисівником [26, арк. 23 зв.].

Фонди Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької у Львові не зберігають пам'яток, створених Г. Колцуняком, але дають змогу реконструювати надзвичайно важливі фрагменти біографії. У 2006 р. музейний колектив завершив у фондовій колекції розшифрування рукопису спогадів видатного оперного та камерного співака М. Голинського та перевидав їх (перше видання в 1993 р.) [3]. «Український Карузо» згадував про зустрічі з Г. Колцуняком під час свого короткого перебування в Києві в 1927 р. «Попрощалися зі мною мої друзі – покутські краяни на вечері в готелі, а Колцуняк

передав і прочитав на прощання гуцульським говором прощальний листок, на якому були всі країни підписані... я копію цього листа залучую тут [у редакції 2006 р. зображення відсутнє. – Прим. К. Т.]. Читаючи, Колцуняк спiniaвся і обтирав сльози, а за ним я таки голосно хлипав, а за мною – решта краянiв. Оригінал листа (в двох кольорах) я заховав в себе і держу його на стiні за склом, як побожна, релігійна людина держить у себе Святий образ. Я такий радий, що ця дорога для мене пам'ятка десь не затратилася на тих предовгих життєвих дорогах, якими я досі світами ходив» [6, с. 312, 314, 317]. Напередодні Голинський «отримав після виступу в Київській опері 18 лютого 1927 р. разом із квітами ще одну артистично виписану (старослов'янським шрифтом) мистцем Колцуняком (гуцульським говором) карту від приятелів – покутських краянiв» [6, с. 312, 314, 317]. Серед восьми підписантів був Г. Колцуняк і його військовий побратим, колега у ВiМ, репресований А. Онишук (1883–1937). Етнографічна колекція А. Онишука лягла в основу створення Музею народознавства при відділі етнографії Кабiнету (музею) ім. Хф. Вовка. «Київську пам'ятку» тенор переглядав під час еміграції. На часі пошук цього мистецького твору, який, на відміну від листівок, книжкових обкладинок та ін., призначався не для суспільного, а приватного обігу, як і згаданий «Памитник» та запрошення на бал техніків.

Висновки. Інтерпретація умов створення, призначення та змісту віднайдених мистецьких творів, документів, інскриптів і книжкових пам'яток з музейних колекцій дає змогу зробити істотний внесок у реконструкцію просопографічного портрету Г. Колцуняка. Факти, незгадані в архівно-слідчій справі та краєзнавчих дослідженнях, стають елементами мозаїки не тільки життєвого шляху, а й особистої філософії персоналії. Виявлена інформація відображає нові грані індивідуальності, що несе в собі відбиток духу Української революції 1917–1921 рр., української культури першої третини ХХ ст. та контрастує з образом підслідного в документах карально-репресивних органів. Крім того, можливо розширити знання про політичні репресії щодо музейників. Дослідники ще не звертали увагу на той факт, що в головному історичному музеї України в 1920–1930-х

роках створився «цілий клуб» колишніх офіцерів УГА. Г. Колцуняк, Я. Струхманчук, А. Онищук та ін. отримали колосальний досвід на ниві українознавства й мистецтва, виборювали незалежність України із зброєю в руках, стали тими пасіонарними особистостями, які сподівалися продовжувати творити українську культуру. До 1936 р. у «лабети репресивної машини потрапило близько третини працівників центральних музеїв... масові репресії знищили цілий прошарок професійних музейників» [17, с. 85, 89].

Реконструйована нами та іншими дослідниками біографія Г. Колцуняка представляє на сьогодні його вже як графіка, етнографа, музейника, жертву політичних репресій. Наступні кроки реконструкції його просопографічного портрету пов'язані з пошуком візуальних і текстових джерел про мілітарну культуру й діяльність Г. Колцуняка як офіцера австро-угорської армії, потім УГА, диригента військового оркестру та учасника літописання армії. Завершення складання наукової біографії персоналії потребує подолання виклику щодо нестачі архівних джерел про Г. Колцуняка як члена Наукового товариства ім. Т. Шевченка і в'язня ГУЛАГ, останні чотири роки життя якого в ув'язненні та місце останнього спочинку досі не встановлено.

Подяки. Д. Білавич, Музично-меморіальний музей С. Крушельницької у Львові; колективам Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАНУ у Львові, Косівської центральної районної бібліотеки, відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій, відділу міжбібліотечного абонементу й електронного доставляння документів і відділу газетних фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського; Л. Собуцькій та М. Цимбалісті, Національний музей ім. А. Шептицького у Львові; М. Двилюк, Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського; Т. Радієвській, О. Завальній, С. Сорокіній, Н. Кравченко, НМУ; Л. Дідорі, нашій багаторічній співавторці і кураторці бібліотеки НМІУ; академіку НАН України, професору Є. Нахліку, директору Інституту І. Франка НАН України; доктору історичних наук А. Бойко-Гагаріну, Музей грошей НБУ.

Список бібліографічних посилань

1. Арсенич П. Жертва віри в українізацію: [про Колцуняка]. *Реабілітовані історією. Івано-Франківська область* / упоряд. Л. Вардзарук. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. Т. 1. 654 с.
2. Гуцульські мотиви. Писанковий орнамент. *Архів ОУН* : вебсайт. URL: <http://ounuis.info/collections/leaflets/greeting-cards/1127/hutsulski-motyvy-pysankovy-ornament.html> (1) (дата звернення: 01.06.2025).
3. Білавич Д. Матеріали фондової збірки Музею С. Крушельницької як джерело дослідження історії вокальної школи Галичини. *Фотографії старого Львова* : вебсайт. URL: <https://photo-lviv.in.ua/materialy-fondovoji-zbirky-muzeyu-solomiji-krushelnytskoji-yak-dzherelo-doslidzhennya-istoriji-vokalnoji-shkoly-halychyny-video> (дата звернення: 01.06.2025).
4. Білокінь С. Грабування музеїв. Діяльність Госторгу. *Забута спадщина* : вебсайт. URL: <http://lostart.org.ua/ua/research/62.html> (дата звернення: 01.06.2025).
5. Виставка «Керамічний код І. Левинського». *Нац. акад. наук України* : вебсайт. URL: <http://www.nas.gov.ua/EN/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5785> (дата звернення: 01.06.2025).
6. Голинський М. Спогади / упор. Г. Тихобаєва, І. Криворучка, Д. Білавич. Львів : Апріорі, 2006. 616 с.
7. Іван Франко і Коломия. *Lingvostudija* : вебсайт. URL: http://lingvoportal.blogspot.com/2014/02/blog-post_8.html (дата звернення: 01.06.2025).
8. Державний архів м. Києва. Ф. Р-51. Оп. 2. Спр. 23. 275 арк.
9. Державний архів м. Києва. Ф. Р-4156. Оп. 1. Спр. 18. 170 арк.
10. Керамічний код І. Левинського в естетичному вимірі українця кінця XIX – поч. XX ст. / за ред. А. Клімашевського. Львів : Ін-т народознавства, 2020. 256 с.
11. Кравченко Н. 150 років від народження Л. Мартовича. *НМІУ* : вебсайт. URL: <https://old.nmiu.org/tsoho-dnia/2232-150-rokiv-vid-narodzhenia-lesia-martovycha> (дата звернення: 01.06.2025).
12. Крячок М. Пам'ятки Гр. Косинки і Т. Мороз-Стрілець у ЦДАМЛМ. *Студії з архівної справи та документознавства*. 1999. № 4. С. 137–141.

13. Куцаєва Т. Причинки до біографії Колцуняка (1888–1937): історія двох інскриптів. *Українознавство*. 2020. № 1 (74). С. 196–208. [https://doi.org/10.30840/2413%2D7065.1\(74\).2020.197716](https://doi.org/10.30840/2413%2D7065.1(74).2020.197716)

14. Куцаєва Т., Дідора Л. Книгозбірня НМІУ – джерело візуалізації творчого шляху репресованих діячів культури (на прикладі життєпису Колцуняка). *Садиба Франка* : наук. зб. заповідника «Нагуєвичі». Дрогобич : Посвіт, 2020. № 1. С. 283–299.

15. Максимлюк І. Проблема традиції у творчості художників-графіків Івано-Франківщини. *Вісн. Львів. нац. акад. мистецтв*. 2018. № 36. С. 268–282.

16. Максимлюк І. Мистецтво графіки Івано-Франківщини ХХ – поч. ХХІ ст.: культурологічний аспект : дис. ... канд. мистецтвозн. Івано-Франківськ, 2019. 179 с.

17. Маньковська Р. Архівно-слідчі справи як джерело дослідження репресій серед музейників 30-х рр. *Архівно-слідчі справи репресованих: наук.-метод. аспекти використання* : зб. наук. пр. Київ, 1998. С. 85–89.

18. Нахлік Є. Шептицький і Франко: штрихи до теми. *Збруч*. 2017. 19.06. URL: <https://zbruc.eu/node/67445> (дата звернення: 01.06.2025).

19. Центральний державний історичний архів України у Львові. Путівник / ред. Г. Сварник. Львів : [б.в.], 2001.

20. Писанки. *Артколо* : вебсайт. URL: <https://artkolo.org/2012/11/16/%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%B8> (дата звернення: 01.06.2025).

21. Радієвська Т., Сорокіна С., Завальна О. Мандри археологічних колекцій НМІУ у 1930-ті рр. *Праці Центру пам'яткознавства*. 2016. № 29. С. 183–200.

22. Радієвська Т., Сорокіна С., Завальна О. Музей до- і ранньої історії Києва (1942–1943): структура та персональний склад. *Наук. вісн. НМІУ*. 2016. № 1 (4). С. 210–230.

23. Триняк Л. Весільна обрядовість на Покутті в українській етнографічній спадщині 2-ї пол. ХІХ – поч. ХХ ст. *Гілея : наук. вісн*. 2016. № 114. С. 21–28.

24. У Львові показали кераміку І. Левинського. *Твоє місто*. 2019. 22.11. URL: https://tvoemisto.tv/news/u_lvovi_pokazaly_keramiku_ivana_levynskogo_foto_104660.html (дата звернення: 01.06.2025).

25. Центральний державний архів-музеї літератури та мистецтв України. Ф. 798. Оп. 2. Спр. 15. 240 арк.

26. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 263. Оп. 1. Спр. 66576. 157 арк.

27. Школьна О. Біле золото Межигір'я. *Антиквар*. 2019. № 1. С. 48–77.

28. Школьна О. Колекція Межигірського художнього фаянсу із Всеукраїнського музею імені Т. Шевченка за матеріалами виставки 1925 р. *Наук. вісн. НМІУ*. 2017. № 2. С. 153–166.

References

1. Arsenych, P. (2000). Zhertva viry v ukrainizatsiiu: (pro H. Koltsuniaka) [The victim of faith in Ukrainization (about H. Koltsuniak)]. In *Reabilitovani istoriiei. Ivano-Frankivska obl. – The rehabilitated by history. Ivano-Frankivsk region, 1*, 88-92 [in Ukrainian].

2. Hutsulski motyvy. Pysankovy ornament [Hutsul motifs. Easter egg ornament]. *Arkhyv OUN: vebsait – Archive of the OUN: website*. (2020) [in Ukrainian]. Retrieved June 1, 2025, from <http://ounuis.info/collections/leaflets/greeting-cards/1127/hutsulski-motyvy-pysankovy-ornam>

3. Bilavych, D. (2016). Materialy fondovoi zbirky Muzeiu S. Krushelnytskoi yak dzherelo doslidzhennia istorii vokalnoi shkoly Halychyny [Materials of the collection of Solomiya Krushelnytska Museum as the source for study the history of Galicia vocal school]. *Fotografii staroho Lvova: vebsait – Photos of old Lviv: website* [in Ukrainian]. Retrieved June 1, 2025, from <https://photo-lviv.in.ua/materialy-fondovoi-zbirky-muzeyu-solomiji-krushelnytskoji-yak-dzherelo-doslidzhennia-istoriji-vokalnoi-shkoly-halychyny-video>

4. Bilokin, S. (2015). Hrabuvannia muzeiv. Diialnist Hostorhu [Robbery of museums. Activity of the State export-import office]. *Zabuta spadshchyna: vebsait – Forgotten Heritage: website* [in Ukrainian]. Retrieved June 1, 2025, from <http://lostart.org.ua/ua/research/546.html>

5. Vystavka “Keramichnyi kod I. Levynskoho” [Exhibition “Ivan Levynskiy’s ceramic code”]. (2019). *Natsionalna akademiia nauk Ukrainy: vebsait – National Academy of Science of Ukraine: website*

[in Ukrainian]. Retrieved June 1, 2025, from <http://www.nas.gov.ua/EN/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5785>

6. Holynskiy, M., Tykhobaieva, H., Kryvoruchka, I., Bilavych, D. (Comps.). (2006). *Spohady* [Memoirs] [in Ukrainian].

7. Ivan Franko i Kolomyia [Ivan Franko and Kolomyia]. (2014). *Linhvostudiia: vebsait – Lingvostudija: website* [in Ukrainian]. Retrieved June 1, 2025, from http://lingvoportal.blogspot.com/2014/02/blog-post_8.html

8. Derzhavnyi arkhiv m. Kyieva [The State Archives of the city of Kyiv]. Fond. P-51. Unit 2. Fols 23 [in Ukrainian].

9. Derzhavnyi arkhiv m. Kyieva [The State Archives of the city of Kyiv] Fond. P-4156. Unit. 2. Fols 18 [in Ukrainian].

10. Klimashevskiy, A. (Ed.). (2020). *Keramichnyi kod I. Levynskoho v estetychnomu vymiri ukraintsia kintsia XIX – poch. XX st.* [Ivan Levynskiy's ceramic code in the aesthetic dimension of the Ukrainians in the late XIX – early XX centuries] [in Ukrainian].

11. Kravchenko, N. (2021). 150 rokiv vid narodzhennia Lesia Martovycha [150 years from the birthday of Les Martovich] [in Ukrainian]. Retrieved June 1, 2025, from <https://old.nmiu.org/tsohodnia/2232-150-rokiv-vid-narodzhennia-lesia-martovycha>

12. Kriachok, M. (1999). *Pamiatky Hr. Kosynky i T. Moroz-Strilets u TsDAMLM* [Hryhorii Kosynka's and Tamara Moroz-Strilets' documents in the Central State Archives and Museum of Literature and Arts]. *Studii z arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva – Archival and Documentary Studies*, 4, 137-141 [in Ukrainian].

13. Kutsaieva, T. (2020). Some aspects of Hnat Koltsuniak's biography (1888–1937): the history of two inscriptions. *Ukrainian Studies. Scientific Journal*, 1(74), 196-208 [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.30840/2413%2D7065.1\(74\).2020.197716](https://doi.org/10.30840/2413%2D7065.1(74).2020.197716)

14. Kutsaieva, T., & Didora, L. (2020). *Knyhozbirnia NMIU – dzherelo vizualizatsii tvorchoho shliakhu represovanykh diiachiv kultury (na prykladi zhyttiepysu Koltsuniaka)* [The library of the National Museum History of Ukraine – the source of visualization of repressed cultural workers' life (the case study of Hnat Koltsuniak)]. *Sadyba Franka: naukovyi zbirnyk zapovidnyka "Nahuievychi" – Sadiba*

Franka – Scientific Bulletin of Nahuyevychi State Historical and Cultural Preserve, 1, 283-299 [in Ukrainian].

15. Maksymliuk, I. (2018). Problema tradytsii u tvorchosti khudozhnykiv-hrafikiv Ivano-Frankivshchyny [The problem of tradition in the creativity of graphic artists of Ivano-Frankivsk region]. *Visnyk Lvivskoi Natsionalnoi akademii mystetstv – Bulletin of Lviv National Academy of Arts, 36*, 268-282 [in Ukrainian].

16. Maksymliuk, I. (2019). *Mystetstvo hrafiky Ivano-Frankivshchyny XX – poch. XXI st.: kulturolohichni aspekt* [Graphic arts of the Ivano-Frankivsk region of the 20th – the beginning of the 21st century: the culturological aspect]. (Candidate's thesis). Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].

17. Mankovska, R. (1998). Arkhivno-slidchi spravy yak dzherelo doslidzhennia represii sered muzeinykiv 30-kh rr. [Archival criminal cases as a source for studying of repressions against museum professionals in the 30th]. *Arkhivno-slidchi spravy represovanykh: naukovo-metodychni aspekty vykorystannia: zbirnyk naukovykh prats – Archival Criminal Cases: Scientific and Methodical Aspects of Using, Collected Scientific Works, 85-89* [in Ukrainian].

18. Nakhlik, Ye. (2017, June 19). Sheptytskyi i Franko: shtrykhy do temy [Sheptytsky and Franko: details on the topic]. *Zbruch* [in Ukrainian]. Retrieved June 1, 2025, from <https://zbruc.eu/node/67445>

19. Svarnik, G. (Ed.). (2001). *Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi*. Putivnyk [The Central State Historical Archives in Lviv. Directory] [in Ukrainian].

20. Pysanky [Easter Eggs]. (2012). *Artkolo: vebsait – Artkolo: website* [in Ukrainian]. Retrieved June 1, 2025, from <https://artkolo.org/2012/11/16/%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%B8>

21. Radiievskaya, T., Sorokina, S., & Zavalna, O. (2016). Mandry arkeolohichnykh kolektsii NMIU u 1930-ti rr. [Wanderings of the archaeology collections of the National Museum of History of Ukraine in 1930th]. *Pratsi Tsentru Pamiatkoznavstva – Proceedings of the Centre of Monuments Research, 29*, 183-200 [in Ukrainian].

22. Radiievskaya, T., Sorokina, S., & Zavalna, O. (2016). Muzei do- i rannoi istorii Kyieva (1942-1943): struktura ta personalnyi sklad [The Museum of Pre- and Early History of Kyiv (1942-1943): structure

and staff]. *Naukovyi visnyk NMIU – Scientific Bulletin of the National Museum of History of Ukraine*, 1(4), 210-230 [in Ukrainian].

23. Tryniak, L. (2016). Vesilna obriadovist na Pokutti v ukrainskii etnografichnii spadshchyni 2-yi pol. XIX – poch. XX st. [The wedding rites of the Pokuttia region in the Ukrainian ethnographic heritage of the second half of XIX – early XX centuries]. *Hilea: naukovyi visnyk – Hilea: Scientific Bulletin*, 114, 21-28 [in Ukrainian].

24. U Lvovi pokazaly keramiku I. Levynskoho [Ivan Levynskiy's ceramic presented in Lviv]. (2019, November 22). *Tvoje misto – Your City* [in Ukrainian]. Retrieved June 1, 2025, from https://tvoemisto.tv/news/u_lvovi_pokazaly_keramiku_ivana_levynskogo_foto_104660.html

25. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury ta mystetstv Ukrainy [The Central State Archives of Literature and Arts of Ukraine]. Fond 798. Unit 2. Fols 15 [in Ukrainian].

26. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy [The Central State Archives of Public Organizations of Ukraine]. Fond 263. Unit 1. Fols 66576 [in Russian].

27. Shkolna, O. (2019). Bile zoloto Mezhyhiria [The white gold of Mezhyhiria]. *Antikvar – The Magazine on Antiques*, 1, 48-77 [in Ukrainian].

28. Shkolna, O. (2017). Kolektsiia Mezhyhirs'koho khudozhnoho faiansu iz Vseukrains'koho muzeiu imeni T. Shevchenka za materialamy vystavky 1925 r. [Collection of Mezhyhiria art faience from Taras Shevchenko All-Ukrainian Historical Museum on materials of the exhibition of 1925]. *Naukovyi visnyk NMIU – Scientific Bulletin of the National Museum of the History of Ukraine*, 2, 153-166 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.06.2025.

Kostiantyn Tkachuk,

Curator of Research Programs of NGO “Culture for the Future”

Kyiv, Ukraine

e-mail: cff.kyiv@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7244-475X>

Tamara Kutsaieva,

PhD (History), Scientific Secretary,

National Historical and Architectural Museum “Kyiv Fortress”

24-A Hospitalna St., Kyiv 01133, Ukraine

e-mail: tamara_kusaeva@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6092-768X>

Hnat Koltsuniak (1888–1937?): Biography Studies through the Prism of Museum Collections

The purpose of the work is to present the study of information potential of museum and library collections in Ukraine as sources for biographical studies of Hnat Koltsuniak (1888–1937?), who was the repressed figure of Ukrainian science and culture of Galicia in the first third of the 20th century. For this study, 30 newly discovered documentary and material sources from eight museums and one archive-museum in Kyiv, Kolomyia, and Lviv were processed.

During the proposed research, authors relied on some main *methods* of history studies, namely: historicism, objectivity and social approach. Determining the structure of the study, authors used the historical method, the method of analysis and synthesis, systematization, classification and comparative analysis among the general scientific methods; methods of historiographical and problem-chronological analysis were chosen among the specific-historical methods; the method of museum source studies was used as the interdisciplinary method.

Scientific novelty of the work. For the first, authors have reconstructed certain pages of Koltsuniak's scientific biography on the base on previously unknown sources that weren't in scientific circulation. The article contains completely independent scientific results as well as contributes to the larger historical and biographical research about Koltsuniak. 30 museum and archive objects that are significant carriers of a memory of repressed persons, separately from documentary sources created by the soviet punitive and repressive bodies. Using specific examples, authors have illustrated that museum sources contrast significantly with documents of Koltsuniak's archival criminal case, more clearly and often for the first time, reproduced some aspects of his life, research, professional activities, and the personal worldview.

Conclusions: the article made the significant contribution to the study and attribution of new museum sources (artworks, documents, books and provenance marks) as well as some archival documents. It is the multifaceted reconstruction of Koltsuniak's biography via discovering new facts about the person, as well as contribution to the study of political repressions in Ukraine against the participants of the Ukrainian Revolution of 1917-21 and museum professionals through personification of events and statistics.

Keywords: Hnat Koltsuniak, Taras Shevchenko All-Ukrainian Historical Museum, repressions, the First State Museum, Ukrainian Galician Army.